

เรื่องราวการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ (และหวังว่าจะไม่) ดับไป ของชาวเกาะกง

นับตั้งแต่ที่มนุษย์พัฒนาตัวเองจากสังคมฝูงลิงจนปัจจุบันที่มนุษย์กลายเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีรูปแบบการใช้ชีวิตที่เป็นระบบ และมีวิถีชีวิตที่ซับซ้อนขึ้นกว่าสัตว์ชนิดอื่น ๆ จนอาจกล่าวได้ว่ายุคปัจจุบันมนุษย์นับเป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่บนจุดสูงสุดของห่วงโซ่สรรพชีวิตบนโลกใบนี้ ตั้งแต่ที่มนุษย์ได้ก้าวขึ้นมาอยู่บนจุดสูงสุด มนุษย์ได้สร้างอารยธรรมต่าง ๆ มากมายในทั่วทุกทวีปของผืนโลก จากอาณาจักรแอซเท็ก ไปจนถึงอาณาจักรโรมัน หรือใกล้ตัวพวกเราอย่างอาณาจักรทวารวดี ในทุกอารยธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น แม้ว่าจะมีจุดกำเนิด หรือรูปแบบการดำรงชีวิตที่ต่างกันออกไป แต่มีวงจรหนึ่งที่เกิดขึ้นกับทุกอารยธรรมไม่ต่างกัน นั่นก็คือการ “เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป”

กล่าวคือในช่วงแรกทุกอารยธรรมจะเริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ อย่างครอบครัวแล้วก็เกิดการรวมตัวเป็นชุมชน จนถึงจุดหนึ่งก็เริ่มเกิดการรวมตัวกันของผู้คนที่มากขึ้น ก่อกำเนิดกลายเป็นอารยธรรม เกิดองค์ความรู้ในการดำรงชีพ และวิทยาการความรู้ต่าง ๆ มากมาย จนอารยธรรมนั้น ค่อย ๆ เจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ จนถึงขีดสุด และเมื่อถึงจุดหนึ่งอารยธรรมนั้น ก็จะพบเจอกับจุดเสื่อม อาจเป็นเพราะภัยพิบัติทางธรรมชาติ โรคระบาด หรือการตกอยู่ภายใต้การปกครองของอีกอารยธรรมหนึ่ง จนกระทั่งชุมชนนั้นค่อย ๆ เบาลงหรือถูกหลอมรวมลงจนสูญสลายไปในที่สุด นี่คงเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นซ้ำแล้ว ซ้ำเล่า เป็นสังขารที่ทุกอารยธรรมล้วนต้องประสบพบเจอ ไม่มีวันใด ก็วันหนึ่ง

เรื่องราวต่อจากนี้คงเป็นอีกเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับชุมชนแห่งหนึ่ง ที่ได้เกิดขึ้นมาราว 100 กว่าปี เคยผ่านจุดรุ่งเรือง เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ และการปกครอง คราคร่ำไปด้วยผู้คนมากมาย และในวันนี้ก็กำลังเข้าสู่จุดเสื่อมถอย เจียบเหงา เป็นชุมชนที่คล้ายจะหมดอายุในอีกไม่ช้า . . . หากไม่มีการลงมือทำอะไรสักอย่าง

นี่จึงเป็นเรื่องราวของการดิ้นรนของชาวบ้านในชุมชนหนึ่ง ร่วมกับผู้เกี่ยวข้องที่มองเห็น
คุณค่าของประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ของชุมชนแห่งนี้ ในความพยายามที่จะทำทุกวิถีทาง เพื่อให้
ชุมชนแห่งนี้ ไม่ถูกลืม และหายไปกับกระแสธารของกาลเวลา

ชุมชนเกาะกง ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

เกาะกง ศูนย์กลางความเจริญของกลุ่มแม่น้ำยม

(แสงสุดท้ายของวัน ที่สะท้อนลงบนแม่น้ำยม จากมุมมองบนเกาะกง)

เกาะกง ตั้งอยู่ในอำเภอคลองไทรลาค จังหวัดสุโขทัย ตัวเกาะกงเป็นผืนแผ่นดินที่ตั้งอยู่บนแม่น้ำ พื้นที่เกาะถูกล้อมด้วยแม่น้ำยม มีขนาดพื้นที่ประมาณ 15,600 ตารางเมตร หรือ 10 ไร่เศษ ในทุกปีช่วงฤดูฝน เกาะจะถูกปกคลุมด้วยน้ำจากแม่น้ำยมในทุกพื้นที่ทั่วทั้งเกาะ เป็นเวลาประมาณ 3 เดือน ทำให้ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกับสายน้ำแห่งนี้อย่างแนบชิด ด้วยความที่พื้นที่บริเวณนี้มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ ทำให้แม่น้ำยมบริเวณนี้มีความลึกมากกว่าจุดอื่น ความลึกนี้เอื้อแก่การเป็นพื้นที่ให้ปลามาใช้ชีวิต มาวางไข่ และอนุบาลปลา ส่งผลให้มีปลามาอาศัยอยู่บริเวณนี้เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านที่เกาะกง และรอบ ๆ จึงมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องอยู่กับปลาอย่างแยกไม่ออก ทั้งการทำประมง การถนอมอาหารที่เป็นของขึ้นชื่อประจำถิ่นอย่างปลาร้า หรือน้ำปลา

เรื่องเล่าของชาวบ้านที่สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรปลาในอดีตอย่าง “แค่ใช้ไม้พาย เคาะที่เรือ ปลาก็กระโดดขึ้นมากันเต็มไปหมด” หรือ “แต่ก่อนเวลาไปจับปลาพอใช้สนั่นช้อนปลาขึ้นมา คน 2 คน ไม่สามารถยกสนั่นที่จับปลาได้ เนื่องจากปลามีจำนวนเยอะเกินกว่าที่จะสามารถยกได้” เรื่องราวเหล่านี้เป็นตัวบ่งบอกที่ทำให้เราเห็นภาพความร่ำรวยทางทรัพยากรในอดีตของเกาะกงได้เป็นอย่างดี

ในยุคที่ถนนหนทางยังไม่ได้แพร่กระจายไปทุกพื้นที่อย่างทุกวันนี้ การใช้เรือเพื่อสัญจรเป็นวิธีการเดินทางหลักของผู้คนในสมัยนั้น แม่น้ำยมที่มีความยาวกว่า 735 กิโลเมตร จึงเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของชาวกรุงไทรลาค และเกาะกง เพราะนอกจากจะเป็นจุดที่มีปลาเป็นจำนวนมากแล้ว “ท่าเรือบ้านกง” ที่คนเรียกกันในอดีต ยังเป็นจุดศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งในพื้นที่บริเวณนั้น เพราะมีเรือสินค้าจากกรุงเทพฯ และที่ต่าง ๆ มาที่ท่าเรือแห่งนี้เพื่อค้าขาย และแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวบ้านในแถบนั้น ความเป็นจุดศูนย์กลางทางการค้า และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ส่งผลให้พ่อค้าต่างถิ่นหลายคน ที่ล่องเรือมา “ค้า” มาขาย หรือผู้ที่แสวงหาโอกาสใหม่ ๆ ในชีวิต ตัดสินใจลงหลักปักฐานอยู่บริเวณรอบ ๆ เกาะกง

ผู้พลัดถิ่นเหล่านี้มาจากทั่วสารทิศ ทั้งจากกรุงเทพฯ อโยธยา ราชบุรี สิงห์บุรี หรือแม้แต่บริเวณใกล้เคียงอย่างพิษณุโลก ไปจนถึงชาวจีนไหหลำ จากภาคใต้ของประเทศจีน ซึ่งลูกหลานของผู้อพยพเหล่านั้นก็กลายสภาพมาเป็นคนกรุงไทรลาคในปัจจุบัน

(ภาพสตรีทอาร์ต ที่เล่าเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตคนเกาะกงกับแม่น้ำยม เมื่อครั้งอดีต)

ในอดีตชาวบ้านไม่ได้อาศัยอยู่บนตัวเกาะกง แต่อาศัยอยู่บนเรือนแพขนาดใหญ่ หรือที่เรียกกันว่า “แพบวบ” โดยเรือนแพเหล่านั้นลอยเรียงรายอยู่รอบ ๆ บริเวณเกาะกงแห่งนี้ จนเข้าสู่ยุคที่เริ่มมีการทำการเกษตรมากขึ้น ทำให้มีการแผ้วถางจับจองพื้นที่ป่าทั้งหลาย เพื่อการทำนา การทำไร่เชิงเดี่ยว ส่งผลให้ไฟ ซึ่งเป็นวัสดุหลักในการทำแพบวบลดจำนวนลง และหาได้ยากมากขึ้น ประกอบกับธรรมชาติของแพบวบ ที่มีการเสื่อมสลาย ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนไฟที่ใช้เป็นเรือนแพทุก ๆ 3 ปี เมื่อจำนวนไฟไม่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตในรูปแบบแพ ทำให้ในปี พ.ศ. 2490 นายปี พลูสวัสดิ์ กำนันของตำบลกงในขณะนั้น ได้ย้ายบ้านขึ้นมาอยู่บนตัวเกาะกงเป็นหลังแรก หลังจากนั้นชาวบ้านจึงค่อย ๆ ทอยย้ายขึ้นมาตามลำดับ วิถีชีวิตจากเรือนแพ ถูกเปลี่ยนมาเป็นบ้านยกใต้ถุนสูงเพื่อหนีน้ำ ในช่วงฤดูน้ำหลากแทน

อีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเกาะกงคือในปี พ.ศ. 2437 พระกงไกรลาศ นายอำเภอคนแรกของอำเภอกงไกรลาศ ได้ตัดสินใจสร้างที่ว่าการแขวงกงไกรลาศ (แขวงคืออำเภอ) บนเกาะกงแห่งนี้เพื่อใช้เป็นสถานที่ให้ชาวบ้านได้มาติดต่อกับราชการ ก่อนที่ในปี 2460 จะมีการย้ายที่ว่าการอำเภอเนื่องจากในช่วงหน้าน้ำ การเดินทางของชาวบ้านเพื่อติดต่อกับราชการ เป็นไปด้วยความยากลำบาก

ในมิติทางจิตวิญญาณ วัดกงไกรลาศ วัดเก่าแก่ที่ถูกสร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2333 โดยมี หลวงพ่อโต (วิหารลอย) ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวกงไกรลาศ และบริเวณใกล้เคียง นอกจากนี้พระครูไกรลาศสมานคุณ หรือหลวงพ่อย่น อดีตเจ้าอาวาสวัดกงไกรลาศก็เป็นพระเกจิชื่อดัง มีลูกศิษย์ลูกหาจำนวนมากมายจนกระทั่งปัจจุบัน

ด้วยองค์ประกอบทั้งหมดนี้ ทำให้เกาะกงในช่วงเวลานั้น เป็นดั่งจุดศูนย์กลางของพื้นที่ในบริเวณนั้น มีผู้คนมากมาย หลากตา จากทั่วทุกสารทิศ เข้ามายังพื้นที่แห่งนี้ เพื่อทำมาค้าขาย เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีให้แก่ชีวิต ในช่วงเวลาดังกล่าวคงไม่มีใครคาดคิดว่าพื้นที่แห่งนี้ จะมีที่ว่างให้ความเงียบเหงามาเยี่ยมเยียนได้

วิถีแห่งสายน้ำของชาวเกาะกง

ในยุคที่ “เงิน” ยังไม่ใช่ปัจจัยหลักสำคัญในการใช้ชีวิตเหมือนกับในปัจจุบัน วิถีชีวิตของชาวเกาะกงในสมัยก่อน ถือว่าเรียบง่าย และยึดโยงกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งก็คือแม่น้ำยมเป็นหลัก กล่าวคือ ช่วงเดือน ตุลาคม - ธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงน้ำหลาก ส่งผลให้ปลาในแม่น้ำยมเยอะตามไปด้วย ในช่วงนี้ชาวบ้านก็จะทำประมง จับปลากันเป็นลำเป็นสัน บางส่วนเอามาทำกินภายในครอบครัว ส่วนหนึ่งนำไปถนอมอาหารเพื่อเก็บไว้กินในยามที่พ้นจากหน้าปลาไปแล้ว ทั้งปลาเกลือ ปลาแห้ง ปลาร้า จนมาจบที่น้ำปลา อีกส่วนหนึ่งก็นำ “ปลา” ไปแลก “ข้าว” กับชาวนา ที่อยู่อาศัยบนที่ดอน และไม่มีปลาเช่นกัน

(ปลาหมอในกระชังที่จับโดยชาวบ้าน ปลาหมอขึ้นชื่อในเรื่องรสชาติอันโอชะ และความหายาก เพราะพบได้ที่แม่น้ำยม ในช่วงฤดูน้ำหลากเท่านั้น)

พอช่วงเดือน มกราคม - กุมภาพันธ์ จะเป็นช่วงที่ชาวบ้านปลุกยาสูบ ผักสวนครัว อยู่ริมฝั่ง และจะเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน เพื่อไว้กินภายในครอบครัว รวมถึงยาสูบที่สามารถนำไปแลกข้าวหรือสิ่งของที่จำเป็นต้องใช้ จนถึงช่วงพฤษภาคม - มิถุนายน ที่ชาวบ้านจะเริ่มซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ใช้ในการจับปลา เพื่อเตรียมตัวรอฤดูปลาที่กำลังจะมาถึงในเดือนตุลาคม

ช่วงเดือนมิถุนายน - กันยายน ก็เหมือนเป็นช่วงฤดูฝน ที่ชาวบ้านจะต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตมาอาศัยอยู่กับกระแสน้ำ เป็นเวลาประมาณ 3 เดือนจนกว่าจะถึงช่วงน้ำลด ซึ่งก็คือช่วงประมาณตุลา - ธันวาคม ที่เป็นดังฤดูหาปลา เพราะเป็นช่วงเวลาที่ปลาจำนวนมาก ที่ไปเติบโตอยู่ในหนองนา จะทยอยลงมาเผชิญกับแม่น้ำยม และแน่นอน ชาวเกาะกงที่ตั้งตารอปลาเหล่านี้้อยู่แล้ว

วัฏจักรแห่งสายน้ำดำเนินไป วันแล้ว วันเล่า ปีแล้ว ปีเล่า โดยในช่วงที่รุ่งเรืองที่สุด พื้นที่เกาะกงแห่งนี้ เรียงรายไปด้วยบ้านยกใต้ถุนสูงกว่า 50 หลังคาเรือน และผู้คนกว่าหลายร้อยชีวิตที่ได้อาศัยอยู่ในตัวเกาะกงแห่งนี้ แต่ในปัจจุบัน ถ้าใครบังเอิญได้ผ่านไปบริเวณเกาะกง อาจจะพบว่าข้อความที่บรรยายมาข้างต้น เป็นเพียงเรื่องราวของอดีต จากความครึกครื้นของผู้คนมากมาย กลายเป็นความเงียบงันทั้งจากผู้คน และฝูงปลา

จากวันที่เกาะกงเคยมีผู้อาศัยอยู่ร่วมครึ่งร้อยหลังคาเรือน สู่วันนี้ที่เหลือผู้อาศัยอยู่เพียง 9 หลังคาเรือน 29 ชีวิต คำถามที่น่าสนใจคืออะไรทำให้ พื้นที่ที่เคยเป็นศูนย์กลางการค้า ศูนย์กลางการปกครอง พื้นที่ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรปลา และภูมิปัญญามากมายที่เกี่ยวข้องกับปลา ต้องเงียบเหงาแบบในปัจจุบัน

เหตุแห่งความเสื่อมทั้ง 4

ถนน เกาะหดตัว หน่วยงานทับซ้อน และประตुरะบายน้ำ

ในการเกิดขึ้นของอารยธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็หมู่บ้าน ชุมชน เมือง จนถึงอาณาจักร ใด ๆ ก็ตาม ย่อมไม่ใช่เรื่องบังเอิญที่จู่ ๆ จะเกิด ก็สามารถเกิดขึ้นได้เลย มันมักจะมีเหตุปัจจัยหลายอย่างที่เหมาะสมเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน เช่น อาจจะเป็นเพราะพื้นที่แถบนั้นอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ หรือโรคระบาดที่ทำให้ต้องมีการอพยพ เพราะศึกสงคราม หรือเหตุผลใด ๆ ซึ่ง เป็นเหตุปัจจัยที่เมื่อรวมกันแล้ว มีความเหมาะสมลงตัว จนก่อให้เกิดเป็นอารยธรรมหนึ่ง ๆ ขึ้นมา เช่นเดียวกัน ในช่วงเวลาที่อารยธรรมใด ๆ ก็ตามที่กำลังจะล่มสลายลง ก็ไม่ใช่เหตุบังเอิญอีกเช่นกัน หากแต่เป็นเหตุปัจจัยหลาย ๆ เหตุที่เกิดขึ้น รวมกันแล้วทำให้อารยธรรมนั้นต้องเข้าสู่จุดเสื่อมถอย จนล่มสลายลงไป

สำหรับชุมชนเกาะกงแห่งนี้ ที่กำลังเข้าสู่ช่วงเสื่อมถอย แม้จะยังไม่นับว่าล่มสลาย แต่ก็มีเหตุปัจจัยสำคัญ 4 ประการ ที่พาชุมชนมาสู่จุดที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งถ้าปล่อยไปตามธรรมชาติ ภายในระยะเวลาอีกไม่นาน เรื่องราวของชุมชน ที่มีวิถีการอยู่รวมกันกับสายน้ำของชาวเกาะกง คงกลายเป็นเพียงเรื่องเล่าที่เหลืออยู่แต่เพียงในความทรงจำภายในเวลาอีกไม่ช้า

ถนน

เมื่อถึงจุดหนึ่งของความเจริญ โครงสร้างพื้นฐานหลักถูกปรับเปลี่ยน จากที่แต่ก่อนเส้นทางน้ำ ถือเป็นเส้นทางหลักในการเดินทางของผู้คน เมื่อเวลาผ่านไป เส้นทางบกได้รับความนิยมมากขึ้น ถนนก็แพร่กระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศมากขึ้น ไม่เว้นแม้แต่อำเภอเกาะกลาต และเกาะกงแห่งนี้ เมื่อโครงสร้างพื้นฐานหลักถูกปรับเปลี่ยน ทำให้พื้นที่บริเวณเกาะกงที่เคยเป็นศูนย์กลางทางการค้า ศูนย์กลางทางการปกครองถูกลดทอนความสำคัญลงไป เกาะกงไม่ใช่เส้นทางหลักที่ผู้คนจะเดินทางผ่านมาอีกต่อไป

เกาะหดตัว

ในสมัยก่อนพื้นที่รอบ ๆ เกาะกงยังเป็นพื้นที่นา ซึ่งในช่วงที่น้ำมาเยอะ พื้นที่เหล่านั้นก็จะกลายเป็นพื้นที่รับน้ำไปด้วยในตัว แต่เมื่อถนนเข้ามา วิถีชีวิตในการอยู่ร่วมกับสายน้ำก็ถูกเปลี่ยนไป มีการถมที่ยกสูงเพื่อหนีน้ำ มีการก่อแฉกคอนกรีต เพื่อป้องกันน้ำเซาะแผ่นดิน ทำให้น้ำจากเดิมที่เมื่อเข้าหน้าน้ำเยอะ เมื่อถึงจุดหนึ่ง น้ำจะแผ่ขยายออกไปยังพื้นที่ด้านข้างบริเวณรอบ ๆ แต่เมื่อมีกำแพงคอนกรีตมากขึ้น ทำให้น้ำเหล่านั้นสะท้อนกลับมากัดเซาะตัวเกาะ จนส่งผลให้เกิดการพังทลายของตลิ่ง ทำให้ตัวเกาะมีขนาดเล็กลงเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน มีบ้านอย่างน้อย 5 หลัง ที่ต้องรื้อบ้านเพื่อหนีการกัดเซาะของแม่น้ำ เป็นอีกเหตุผลที่ทำให้ชาวบ้านที่พอมีสู่ทาง ตัดสินใจย้ายออกจากเกาะแห่งนี้

(สภาพบ้านที่เอียงของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บนเกาะกง อาจเป็นภาพสะท้อนให้เราเห็นถึงสถานการณ์
ของชาวเกาะกงในปัจจุบัน)

หน่วยงานที่ดูแลพื้นที่ที่มีความทับซ้อน

ในช่วงเวลาปกติเกาะกงถือเป็นพื้นที่ที่อยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์ แต่พอในช่วง
ฤดูน้ำหลาก ที่มวลน้ำไหลมาจนท่วมเกาะกง พื้นที่จะตกอยู่ภายใต้การดูแลของกรมเจ้าท่า ในส่วน
ของการปกครองส่วนท้องถิ่นก็เช่นกัน ในพื้นที่ประมาณ 10 ไร่เศษ 9 หลังคาเรือนนี้ อยู่ภายใต้
พื้นที่ของ 3 หมู่บ้าน ซึ่ง 3 หมู่บ้านนี้อยู่ภายใต้การปกครองของ 2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
คือ “องค์การบริหารส่วนตำบลกง” และ “เทศบาลตำบลกงไกรลาศ”

สิ่งนี้เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่ชาวบ้านอพยพจากแพมาขึ้นฝั่ง ในช่วงนั้นชาวบ้านแต่ละคนก็แย่งย้ายตามผู้นำของตนเอง จนเมื่อเวลาผ่านไป เกิดการแบ่งพื้นที่การปกครองในรูปแบบสมัยใหม่ จึงกลายเป็นความทับซ้อนอย่างในปัจจุบัน สิ่งนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาชุมชนไม่เกิดความต่อเนื่อง หรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพราะมีหลายเจ้าภาพ หลายหน่วยงานที่ดูแล ประกอบกับการที่ปัจจุบันมีผู้อาศัยอยู่บนเกาะเพียง 9 หลังคาเรือน 29 คน เมื่อรวมกับตัวพื้นที่ที่มีมักจะเจอเหตุการณ์น้ำท่วมซ้ำซาก ทำให้ไม่คุ้มค่ากับงบประมาณที่ต้องจ่ายลงไปเพื่อพัฒนาพื้นที่

ประตู่ระบายน้ำ

เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป จากที่แต่ก่อนผู้คนทำการเกษตร เพื่อเป็นอาหารเลี้ยงชีพสำหรับครอบครัวตัวเอง และอาจจะเหลือแบ่งให้เพื่อนบ้านบ้าง ทำให้การใช้พื้นที่ การใช้น้ำ ไม่ได้ถูกใช้มากจนกระทั่งช่วงปี 2490 ที่ประเทศไทยเริ่มรับแนวคิดความเจริญในทางวัตถุ ส่งผลให้ผู้คนต้องการที่จะหาเงินให้ได้มากขึ้น วิธีเกษตรเชิงเดี่ยว หรือการทำนาตลอดทั้งปี ก็ได้เกิดขึ้นเพื่อสอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจดังกล่าว จนถึงจุดหนึ่งการเกษตรกลายเป็นวิถีชีวิตหลักของผู้คนในแถบนั้น ส่งผลให้ความต้องการใช้น้ำสูงขึ้นอย่างมาก และเมื่อวิถีน้ำตามธรรมชาติ ไม่เพียงพอสำหรับวิถีการเกษตรที่ไม่อิงกับธรรมชาติอีกต่อไป “ประตู่ระบายน้ำเพื่อการเกษตร” ทั้ง 6 แห่ง จึงถูกสร้างขึ้นตลอดแนวของแม่น้ำยมสายนี้ เพื่อส่งเสริมการทำเกษตรในแนวทางดังกล่าว

(แนวทางวิถีเกษตรอุตสาหกรรมในปัจจุบัน เรียกร้องให้ต้องมีการควบคุม จัดการ น้ำอย่างเป็นระบบ แลประตุระบายน้ำเป็นหนึ่งในวิธีการนั้น)

ผลที่ตามมาคือวิถีชีวิตของ “ปลา” ถูกปรับเปลี่ยนไป ด้วยธรรมชาติของปลาที่เป็นสัตว์ว่ายน้ำวนน้ำ จากเดิมแม่น้ำยมไม่มีอะไรมาขวางกั้น เราอาจจะนึกถึงถนนโล่ง ๆ ที่ไม่มีไฟสัญญาณใด ๆ รถก็จะสามารถวิ่งไปได้เรื่อย ๆ เช่นเดียวกันกับปลาที่ก่อนจะมีประตุระบายน้ำ ปลาก็สามารถว่ายน้ำได้อย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่ติดขัด จนทำให้เกิดวิถีชีวิต ภูมิปัญญาระหว่างคนกับสายน้ำขึ้นมาหลายชั่วอายุคน แต่เมื่อเกิดประตุระบายน้ำขึ้น ทำให้ปลาไม่สามารถว่ายน้ำได้อย่างอิสระเหมือนแต่ก่อน ชาวบ้านจะได้ปลาหรือไม่ต้องขึ้นอยู่กับการเปิด - ปิด ของประตุระบายน้ำนี้ ซึ่งยังส่งผลต่อเนื่องมาถึงวิถีของชาวเกาะกงที่ไม่สามารถเพาะปลูกได้เหมือนก่อน เพราะระดับน้ำ ขึ้นลง ไม่แน่นอน

นอกจากนั้นยังมีปัจจัยอื่นที่ทำให้ปลาลดลงอีกอย่างเช่น การตัดถนนขวางทางน้ำ ทำให้ปลาไม่สามารถเข้าไปวางไข่ และอนุบาลปลาในฟิโนนาได้มากเหมือนแต่ก่อน , การที่กรมประมงเข้ามาเข้มงวดมากขึ้นในการจับปลาของชาวบ้าน จนไม่สามารถประกอบเป็นอาชีพได้ เป็นต้น

เมื่อการจับปลาที่เคยเป็นช่องทางในการหาเงินหลักของชาวบ้าน ไม่สามารถตอบโจทย์ในทางเศรษฐกิจให้กับชาวบ้านได้ สิ่งนี้เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนในเกาะกงต้องอพยพออกจากตัวเกาะ เพื่อแสวงหาช่องทางรายได้อื่น ๆ ให้กับชีวิตต่อไป

(ชาวบ้านเกาะกงกับวิถีประมงพื้นบ้าน ในวันที่ปลาไม่สามารถตอบโจทย์ทางเศรษฐกิจของชาวบ้าน
ได้อีกต่อไป)

เหตุปัจจัยทั้ง 4 นี้ คงคล้ายกับมดปลวก ที่ค่อย ๆ กัดกินตัวบ้าน บ้านที่ชื่อว่า “เกาะกง” ให้
ค่อย ๆ ผุพัง และล่มสลายลงอย่างช้า ๆ

ถ้าไม่มีใครลุกขึ้นมาทำอะไรซักอย่าง

เสียงอันแผ่วเบา ของชาวเกาะกง

**“เพราะการใช้ชีวิตทางน้ำที่ไม่สะดวก และการหาอยู่หากินทางน้ำที่มันไม่เหมือนก่อน มันไม่สามารถ
ตอบโจทย์ชีวิตเค้าได้ คนที่พอมีลู่วาง เขาก็ย้ายหนีออกจากที่นี่กันหมด”**

เสียงของของนิตยา รุ่งเรือง แม่ค้าขายน้ำ ขายไอศกรีม และร้านซักรีด รวมถึงบทบาทการ
เป็น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม) ผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่บนเกาะกงมาตั้งแต่จำความได้
จวบจนเข้าสู่วัยครึ่งศตวรรษ ได้เล่าถึงสาเหตุที่ทำให้คนเกาะกง ต่างทยอยย้ายออกจากตัวเกาะ ก่อน
จะเล่าต่อถึงสาเหตุที่ทำให้ตนเองยังคงใช้ชีวิตอยู่บนเกาะกง

**“คนที่ยังใช้ชีวิตอยู่บนเกาะส่วนหนึ่งก็เพราะว่ามีพ่อแม่อาศัยอยู่บนเกาะ พ่อแม่ที่อยู่บนเกาะมาทั้งชีวิต
จนกลายเป็นความผูกพันกับพื้นที่จนไม่อยากย้ายออกจากเกาะ รวมถึงตัวพี่เองที่ไม่ได้มีความ
ต้องการทางเศรษฐกิจมากนัก เพราะรายได้ที่มี ก็เพียงพอที่จะใช้ชีวิตอยู่ได้ และเราก็รู้สึกว่ที่นี่มัน
เป็นบ้าน ก็เลยตัดสินใจอยู่ที่เกาะต่อ”**

(เรื่องเล่าของความเจริญรุ่งเรือง และผู้คนที่เคยอาศัยอยู่มากมายบนเกาะ กลายเป็นเพียงเรื่องราว ความหลังครั้งเก่าของอดีตที่ได้เคยเกิดขึ้นในพื้นที่แห่งนี้)

ด้วยสภาพภายนอกที่เปลี่ยนไปมากมาย ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไป แต่ตัวเกาะกงในวันนี้ ยังคงหยุดนิ่ง ราวกับเมื่อเกือบร้อยปีก่อน สิ่งที่จะเปลี่ยนไปคงเป็นทางเชื่อมระหว่างตัวเกาะกับวัดกงไกรลาสที่แต่เดิมเป็นสะพานไม้ แต่ปัจจุบันกลายเป็นสะพานปูน “สิ่งที่ชาวบ้านต้องการคือความเจริญ อย่างถนนรอบเกาะเพื่อจะได้ใช้ชีวิตอย่างสะดวกในช่วงหน้าน้ำ และทำยังไงก็ได้ให้ชุมชนไม่ถูกลืม” เสียงสะท้อนของ

นิตยาที่พูดถึงความต้องการของชุมชน ก่อนจะพูดต่อ “แต่เวลาเราไปของบประมาณเพื่อพัฒนาพื้นที่ ด้วยความที่เรามีคนน้อย และยังถูกแบ่งออกเป็น 3 หมู่บ้าน เวลาจะขอของบประมาณ เขาให้ยกมือไหวต คนเราน้อย มันก็ไม่ได้งบ ส่วนนี้เขาก็คิดว่าถ้าเอาเงินมาลงทุนพัฒนา มันก็เป็นเพียงประโยชน์ของคนส่วนน้อย ไม่คุ้มค่าที่จะเอางบมาลง”

(สะพานปูน จุดเชื่อมโยงเต็ยระหว่างผู้คนบนเกาะกง กับคนบนผืนดิน)

เมื่อเวลาผ่านไป การรับรู้ของคนภายนอกมีให้แก่เกาะกงเหลือเพียงพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก ที่ต้องคอยดูแลส่งเสบียงถุงยังชีพให้แก่ชาวบ้านในช่วงฤดูน้ำท่วม นิติยาขยายความต่อในประเด็นนี้ “เวลาหน่วยงานรัฐเขานึกถึงเรา เขาก็จะนึกถึงเราในมุมของความช่วยเหลือ ช่วงหน้าน้ำหลาก เขาก็จะเอาถุงยังชีพ เอาอาหารมาแจกเรา แต่มันแค่ชั่วคราว แค่เฉพาะหน้า เราอยากได้การพัฒนาที่ยั่งยืน และต่อเนื่อง”

จากสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมด ถ้าเปรียบเกาะกงเป็นมนุษย์ เกาะกงก็คงเป็นมนุษย์ที่กำลังป่วยหนัก ลมหายใจกำลังรวรริน และกำลังเข้ารักษาแบบประคองอาการ เพื่อรอวันที่จะจากไปอย่างสงบ แต่บางที่เรื่องราวหลายอย่างในชีวิต ก็ไม่สามารถที่จะคาดเดาได้ คล้ายกันกับเรื่องราวของชุมชนเกาะกงแห่งนี้ เพราะในช่วงที่เหมือนชุมชนกำลังจะค่อย ๆ ดับไปนี้ ก็เกิดเหตุปัจจัยที่ไม่คาดคิดขึ้น

สายลมแห่งความหวัง

“พอดีที่มจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) มาชวนทำโครงการเกี่ยวกับชุมชนต้นแบบ ซึ่งมีชุมชนหลายรูปแบบให้เลือกวิจัย และเราก็สนใจเรื่องประเด็นชุมชนเปราะบาง” ผศ.ดร. จุฑานิดา บุญวรรณ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และนักวิจัยโครงการวิจัยการเสริมสร้างศักยภาพทางวัฒนธรรมสู่นวัตกรรมชุมชนเพื่อความยั่งยืน เล่าถึงจุดกำเนิดที่ทำให้ได้เข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนเกาะกง ก่อนจะเล่าต่อ “ก่อนหน้านี้เราก็มีความสนใจเกี่ยวกับชุมชนที่ทำน้ำปลา ทำปลาเกลือ เราก็ลองเสิร์ช และเจอหัวข้อข่าวว่า อุตสาหกรรมปลา น้ำปลา ของเกาะกง มันเริ่มเปลี่ยนไป เพราะเริ่มมีการสร้างประตुरะบายน้ำ และทำให้ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ วิธีการดำเนินชีวิต น้ำแล้ง ตลิ่งทรุด จากการที่มีประตुरะบายน้ำ ก็เลยคิดว่าน่าจะเข้าข่ายชุมชนเปราะบาง วันนั้นก็เลยตัดสินใจลองขับรถไปที่เกาะกง โดยที่ไม่ได้ติดต่อกับใครเลย”

การเดินทางมาของอาจารย์จุฑานิดาในวันนั้น นอกจากจะได้เห็นถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ชุมชนแห่งนี้กลายสภาพมาเป็นชุมชนเปราะบางแล้ว แต่ในอีกด้านหนึ่ง ด้วยสายตาของนักมานุษยวิทยา อาจารย์ก็มองเห็นศักยภาพ เห็นต้นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเกาะกงแห่งนี้ ซึ่งจะ เป็นเครื่องมือในการช่วยให้ผู้คนไม่ลืมน้ำเค็มเหมือนที่เคยเป็นมา

“ถ้าเราลองมองด้วยมุมมองคนนอก เรามองเห็นอะไร ในมุมมองตัวเราเห็นว่า หนึ่งมันเป็นพื้นที่ที่สวยงาม สามารถเที่ยวได้ สองมันมีประวัติศาสตร์อยู่ในตัวของมัน คือ หนึ่งมันเป็นอดีตที่ตั้งของที่ว่า การอำเภอสองเคยเป็นจุดที่อยู่อาศัยของชุมชนแพ สามมันเป็นตลาดปลาเก่า เป็นแหล่งที่ทำให้คนในแถบนี้ได้เฟื่องฟูทางเศรษฐกิจ จากอุตสาหกรรมน้ำปลา”

ด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้จึงเป็นสาเหตุให้อาจารย์เลือกที่จะทำงานกับชุมชนเกาะกง ภายใต้โครงการต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 5 ปี โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2565 - 2569

แม้ว่าช่วงเวลาอันหอมหวานในอดีตของชุมชนเกาะกงจะผ่านไป และถูกแปรเปลี่ยนมาเป็นเรื่องราวที่ออกจะขมขื่นในปัจจุบัน แต่ถ้าเราลองมองดี ๆ เรื่องราวในอดีตเหล่านั้น ก็กลายเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ที่มีความน่าสนใจ และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่น และมรดกชิ้นสำคัญชิ้นนี้มีศักยภาพที่จะเป็นดั่งพาหนะนำชาวเกาะกงให้ได้มีที่ทางในการดำรงอยู่ อย่างสง่างามท่ามกลางโลกที่แปรเปลี่ยนไป ดังที่ทีมนักวิจัย ได้ข้อสรุปไว้ในรายงานหลังจากที่ลงพื้นที่อย่างใกล้ชิดมาเป็นเวลากว่า 6 เดือน

“ชุมชนเกาะกงหาใช่ชุมชนที่จะสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใดได้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงลงความเห็นว่าจะรยกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ชุมชนเกาะกงขึ้นมาเป็นจุดขาย ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาประกอบกับลักษณะพิเศษจำเพาะเรื่องภูมิศาสตร์ด้านกายภาพของเกาะกง ซึ่งเป็นพื้นที่เกาะกลางแม่น้ำยมด้วยแล้ว จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่คณะผู้วิจัยเห็นร่วมกันว่า เราควรผลักดันให้เกิดการจัดกิจกรรมขึ้นในพื้นที่เกาะกง”

จากที่ชุมชนเกาะกงแห่งนี้เป็นเหมือนชุมชนหลงยุค ที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และรอวันที่จะล่มสลาย แต่วันนี้ได้มีกลุ่มคนที่มองเห็นคุณค่าของชุมชนแห่งนี้ และพร้อมที่จะสนับสนุน สิ่งนี้เหมือนเป็นพลังใจให้กับชาวเกาะกง

“พี่รู้สึกดีใจ ตื่นเต้นใจที่มีคนเห็นคุณค่าของพวกเรา จากแต่ก่อนคนมองว่าเราเป็นภาระ คอยรับแต่ความช่วยเหลือ” เสียงของนิตยา ที่ในวันนี้ได้กลายมาเป็นแกนนำชาวบ้านของชุมชนเกาะกง ได้บอกเล่าความรู้สึกถึงการทำงานร่วมกับศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

และเรื่องราวบทใหม่ของชุมชนเกาะกง ก็ได้เริ่มต้นขึ้น

สายน้ำ ความหลัง คิดถึงจั้งเกาะกง

แม้ว่าในช่วงปี 2565 ชาวบ้านจะได้มีการรวมตัวกัน เพื่อจัดตั้งกลุ่มเรื่อนำเที่ยวอยู่ก่อนแล้ว โดยจะเริ่มนำเที่ยวในช่วงเดือนกันยายน - พฤศจิกายนของทุกปี เนื่องจากเป็นช่วงน้ำหลาก โดยส่วนหนึ่งเป็นการสมทบทุนโดยพระครูสุจิตร์ธรรม เจ้าอาวาสวัดกงไกรลาศ แต่ที่สุดแล้วถึงแม้ว่าจะมีเรื่อนำเที่ยว แต่ถ้าไม่มีคนรู้จักสถานที่ และเข้ามาเยี่ยมชม เรื่อนำเที่ยวก็เปล่าประโยชน์ เพราะในการที่สถานที่ใด จะกลายเป็นแหล่งที่ดึงดูดผู้คน หรือนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นได้นั้น ย่อมต้องอาศัยเหตุปัจจัย โดยเฉพาะผู้เกี่ยวข้องที่จะทำให้สถานที่แห่งนี้กลายเป็นที่รับรู้ จนทำให้ผู้คนอยากที่จะเข้ามาเยี่ยมชมสถานที่แห่งนี้ได้

และถึงแม้ในอีกด้านหนึ่ง จุดแข็งของชุมชนเกาะกงแห่งนี้คือการที่สมาชิกในตัวเกาะมีความสามัคคี อยู่อาศัยกันเหมือนญาติ มีอะไรก็คอยเกื้อกูลกันมาโดยตลอด แต่เนื่องจากปัจจุบันจำนวนสมาชิกที่อาศัยในเกาะมีจำนวนน้อยมาก และส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมขับเคลื่อนของชุมชนได้มากนัก ส่งผลให้ทางนิตยา และมหาวิทยาลัยพี่เลี้ยงต้องมองหาทีมสนับสนุนเพื่อมาช่วยในการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนตามเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ ดังที่ได้ปรากฏอยู่ในรายงาน

“ได้มีการเชิญให้คนในหมู่ที่ 9 หมู่ที่ 10 และหมู่ที่ 12 แห่งตำบลกง มาร่วมเป็นคณะกรรมการนำโดยอาศัยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและความทรงจำที่มีร่วมกัน ในด้านการใช้ชีวิตอยู่เรือนแพ และการทำประมงพื้นถิ่น อันเป็นวิถีการหาเลี้ยงชีพแบบเดียวกัน มาใช้เป็นตัวสายใยผูกสัมพันธ์ของคนในคณะกรรมการให้ทำงานร่วมกันด้วยดี”

ด้วยการรวมตัวกันของกลุ่มคณะทำงานจากชาวบ้านพร้อมกับการมีที่ปรึกษาที่คอยสนับสนุน ทำให้การรื้อฟื้นชีวิตชุมชนเกาะกงเป็นไปอย่างแข็งขัน ผ่านการรวบรวม เรียบเรียงมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเกาะกง ผ่านการเล่าเรื่อง ภาพถ่ายโบราณ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน

เมื่อได้มีการตั้งกลุ่มคณะทำงานแล้ว ทางกลุ่ม และทางมหาลัยพี่เลี้ยงได้มีการพูดคุยถึงแนวทางขับเคลื่อนฟื้นฟูชุมชนเกาะกงขึ้น จนได้ข้อสรุปว่าการที่จะไม่ให้ผู้คนลี้ภัยชุมชนเกาะกงนั้นจะต้องมีการจัด “กิจกรรมบางอย่าง” เพื่อดึงดูดให้คนได้เข้ามา ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกาะกงเป็นที่รู้จักมากขึ้นตามความตั้งใจ และเมื่อรวมกับความเป็นจริงที่ว่า ทีมพี่เลี้ยงจะมีระยะเวลาในการเข้ามาทำงานเพียงแค่ 5 ปี ดังนั้นถ้าพูดในเรื่องของความยั่งยืนสุดท้ายแล้ว จะอย่างไรชุมชนก็ต้องยืนได้ด้วยตัวเอง โดยการที่ชุมชนจะยืนได้ด้วยตนเอง ยิ่งไงก็คงหนีไม่พ้นการร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานท้องถิ่นที่ใกล้ชิดที่สุดที่ดูแลชุมชนแห่งนี้ก็คงหนีไม่พ้น “องค์การบริหารส่วนตำบลกง” (อบต.กง)

เมื่อมีองค์ประกอบอย่าง คณะทำงานจากคนในพื้นที่ ที่รู้ความต้องการของตัวเองและทิศทางที่ชัดเจน มีข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ มีผู้ให้คำแนะนำปรึกษา สิ่งนี้เหล่านี้เมื่อมาประกอบกันก็ทำให้เห็นความเป็นไปได้และเกิดเป็นพลังที่จะผลักดันให้ชุมชนเกาะกงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เมื่อไปเสนอทาง อบต.กง ความพร้อม และความชัดเจนนี้ ส่งผลให้ทาง อบต.กงเห็นภาพร่วมกันกับกลุ่มคณะทำงาน และพร้อมที่จะสนับสนุน แม้จะเป็นโครงการที่เกิดขึ้นโดยไม่ทันได้ตั้งงบประมาณ แต่ทางนายก อบต.กง อย่าง นายสนั่น เล็งเข็ม ก็ช่วยประสานงานเพื่อให้โครงการนี้เกิดขึ้น ทั้งผ่านการสนับสนุนทุนส่วนตัวบางส่วน รวมถึงการที่ อบต.กง เข้ามามีบทบาทในการช่วยจัดกิจกรรมอย่างเต็มที่ รวมถึงได้รับความร่วมมือในการจัดงาน และประชาสัมพันธ์ทั้งจากวัดกงไกรลาศ และเทศบาลตำบลกงไกรลาศ จนเกิดเป็นงาน “สายน้ำ ความหลัง คิดถึงจิ้งเกาะกง” ที่ถูกจัดขึ้นในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2566

การจัดงานครั้งนี้คล้ายเป็นการคืนชีวิตใหม่ให้กับเกาะกงอีกครั้งหนึ่ง กิจกรรมภายในงานมีทั้งการจัดนิทรรศการเล่าประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของชาวเกาะกง มีการออกบูธขายของ การรำไททรงดำ รำวงมหาตไทย การแสดงเพลงสุโขทัยธานี และที่สำคัญคือการ “ประกวดธิดาน้อยเกาะกง” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้เด็กหญิงอายุ 5 - 10 ปี มาแสดงความสามารถ

กิจกรรมเหล่านี้ได้ดึงดูดผู้คนกว่าร้อยชีวิตให้ได้ย้อนรำลึกถึงเรื่องราวเมื่อครั้งอดีต มีตัวแทนจากหน่วยงานรัฐที่ให้ความสนใจมาร่วมงาน อย่างนายอำเภอกงไกรลาศ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด

เป็นต้น กลายเป็นว่างานนี้ได้เปิดพื้นที่ให้หน่วยงานท้องถิ่น ได้เข้ามาเห็นศักยภาพของพื้นที่เกาะกง รวมถึงปัญหาาร่วมกัน ซึ่งในอนาคตอาจกลายเป็นความร่วมมือกันของภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนา เกาะกงต่อไป

แน่นอนว่าเราไม่สามารถคาดหวังว่าเกาะกงจะสามารถพลิกโฉมกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นที่รู้จักได้ด้วยการจัดงานเพียงครั้งเดียว แต่อย่างน้อยมันก็เป็นการเริ่มต้นที่ทำให้หน่วยงานรัฐได้เห็นถึงการมีอยู่ของเกาะกง ซึ่งในท้ายที่สุดผลตอบรับของงานที่เป็นไปได้ด้วยดี ก็ส่งผลให้การจัดงานนี้ถูกบรรจุอยู่ในแผนงานของทาง อบต.กง ซึ่งหมายความว่ากิจกรรมนี้จะไม่ได้เกิดขึ้นเพียงแค่ครั้งเดียวแล้วหายไป แต่หลังจากนี้จะมีทุนสนับสนุนเป็นประจำจากทางอบต.กง และงานนี้จะกลายเป็นงานประจำปีของชาวเกาะกงนับจากนี้

ทาง อบต.กง วางไว้ว่างานประจำปีที่จะจัดนี้ จะจัดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันกับที่มีงานบุญสำคัญประจำปี คือ งาน “เพ็ญเดือน 4” ของวัดกงไกรลาศ ซึ่งเป็นงานที่ลูกหลานชาวเกาะกง และชาวกงไกรลาศจะกลับมาทำบุญ และเยี่ยมเยียนบ้านเกิดของตนเอง จึงกลายเป็นที่มาของชื่องานว่า “คิดถึงจึงเกาะกง” ซึ่งจะถูกจัดขึ้นในวันที่ 22 มีนาคม 2567 เป็นครั้งแรก

“รู้สึกว่ามีพัฒนาตนเอง ได้มองเห็นทิศทางของชุมชนที่จะไปต่อ และรู้ลำดับขั้นในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐว่าต้องไปคุยกับใคร กับหน่วยงานไหน รวมถึงจากแต่ก่อนที่เราต้องวิ่งเข้าหาหน่วยงานต่าง ๆ เดียวนี้ก็เริ่มมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาขอจัดงาน เองบประมาณมาพัฒนาพื้นที่เกาะกงมากขึ้น” นิตยาในฐานะแกนนำขับเคลื่อนชุมชน เล่าถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวเองหลังจากร่วมงานกับศูนย์มานุษยฯ มาเป็นระยะเวลา 3 ปี

ในยุคสมัยที่สังคมแห่งความเป็นเมืองกำลังเป็นชุดความคิดหลัก ผู้คนถูกดูดเข้าไปในเมืองใหญ่ เพื่อแสวงหาชีวิตที่อิงกับปัจจัยทางเศรษฐกิจตามที่มาตรฐานสังคมบอกว่าดี ความเป็นท้องถิ่นถูกทำให้ด้อยค่า ถูกทำให้เป็นเรื่องล้าหลัง ในแง่นี้การอยู่รอดของชุมชนเกาะกงในฐานะ

แหล่งท่องเที่ยว อาจจะไม่ใช่คนในเกาะเองเท่านั้นที่ได้ประโยชน์ แต่อาจเป็นชาวตำบลง หรือ อาจขยายไปสู่อำเภอเกาะลาศด้วยที่อาจจะได้รับประโยชน์จากการดีนรนของชุมชนเกาะงนี้

สุดท้ายนี้แม้เรื่องราวในบทความนี้จะจบลง แต่ชีวิตของชาวชุมชนเกาะงจะยังคงดำเนินต่อไป คล้ายเป็นภาพยนตร์ที่ยังไม่ถึงตอนจบ เราไม่อาจจะรู้ได้ว่าในท้ายที่สุดแล้วการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเหล่านี้ ที่พยายามลุกขึ้นมาทำอะไรบางอย่าง เพื่อไม่ให้บ้านของตนเอง ต้องถูกเลื่อนหายไป กับกาลเวลานี้ จะสำเร็จหรือไม่ หรือเราอาจคิดต่อได้ว่า ถ้าชุมชนสามารถรอดจากการล่มสลาย เพราะมีการปรับตัวโดยใช้ทุนวัฒนธรรม แปลงตัวเองให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้สำเร็จแล้ว ก็ไม่มีอะไรมารับรองว่าชุมชนแห่งนี้จะไม่เจอปัญหาอื่นตามมา แต่อย่างน้อยความพยายามที่จะลุกขึ้นมาทำอะไรบางอย่าง การไม่ยอมจำนนอยู่กับโชคชะตา ก็คล้ายเป็นแสงสว่างที่ปรากฏออกมาท่ามกลางความมืดมิด แสงนี้คงเป็นดั่งแสงแห่งความหวัง ที่อย่างน้อยก็เป็นเหตุปัจจัยที่ช่วยยืดเวลาของชุมชนแห่งนี้ออกไป ไม่ให้ชุมชนนี้ต้อง “ดับไป” ในเร็ววันนี้ และเรื่องราวของชาวชุมชนเกาะงนี้อาจเป็นแรงบันดาลใจ ให้กับชุมชนอีกหลายแห่งที่กำลังเผชิญกับทางแยกแห่งยุคสมัย ให้ได้มีแรงลุกขึ้นมาทำอะไรบางอย่าง กับสถานที่ที่เรียกว่า “บ้าน” ของเขาหรือเธอต่อไป

(เหล่าสมาชิกชาวเกาะกง หลากหลายช่วงวัยที่ยังใช้ชีวิตอยู่บนเกาะในปัจจุบัน)

เรื่อง ก่อเกียรติ ตริพัฒนาสุวรรณ
ภาพ สารีตา ธาราทิศ